

УДК 331+364:355.1(477)

JEL Classification: O1, I38

DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-15-03-04>

ФІНАНСОВА ТА ЦИФРОВА ІНКЛЮЗІЯ ВЕТЕРАНІВ В АСПЕКТІ ЗМІЦНЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

FINANCIAL AND DIGITAL INCLUSION OF VETERANS IN THE CONTEXT OF STRENGTHENING SOCIO-ECONOMIC SECURITY

Онищенко С. В.

Доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна
ORCID: 0000-0002-6173-4361

Глушко А. Д.

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,
м. Полтава, Україна
ORCID: 0000-0002-4086-1513

Svitlana Onyshchenko

Doctor of Economics, Professor,
Professor at the Department of Finance, Banking and Taxation,
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»,
Poltava, Ukraine

Alina Hlushko

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Finance, Banking and Taxation,
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»,
Poltava, Ukraine

*У дослідженні актуалізована проблема фінансової та цифрової інклюзії ветеранів як основи зміцнення їх соціально-економічної безпеки. Обґрунтовано, що формування нової економічної моделі на засадах інклюзивності, відкритості та безбар'єрності є актуальним питанням для багатьох країн світу, в тому числі України. Ефективне функціонування української економіки в умовах війни та успішна повоєнна відбудова безпосередньо залежатимуть від реінтеграції ветеранів, як вагомій частини населення, у соціально-економічне життя громад. Розвиток фінансової та цифрової інклюзії створює можливості для удосконалення професійних компетентностей, самореалізації ветеранів і підтверджує актуальність дослідження. На основі структурування понятійно-категорійного апарату доведено необхідність розмежування дефініцій фінансова та цифрова грамотність, які часто поєднуються у наукових працях. Водночас, доцільно враховувати їх спільний фокус на подоланні соціальної нерівності, створенні можливостей для ефективної інтеграції в суспільне та економічне життя вразливих груп населення, з метою забезпечення синергетичного ефекту при розробці стратегій реінтеграції ветеранів. На основі аналізу результатів опитування ветеранів було обґрунтовано ключові проблеми їх соціально-економічної реінтеграції, серед яких відсутність необхідних знань та навичок для працевлаштування та низький рівень поінформованості про існуючі державні програми навчання та перекваліфікації для ветеранів. Дослідження світового досвіду щодо успішної реалізації ініціатив з підтримки ветеранів дозволило окреслити пріоритетні напрями розвитку фінансової та цифрової інклюзії ветеранів в Україні. В першу чергу, запропоновано модернізувати поточну модель інформаційної взаємодії з ветеранами та військовослужбовцями на засадах безбар'єрності та відкритості. Це дозволить ветеранам брати активну участь у формуванні інформаційних політик та сервісів, орієнтованих на їхні потреби. Залучення ветеранів до розробки політик може призвести до створення більш чутливих і релевантних ініціатив. Перспективним напрямом для подальших досліджень виділено формування дорожньої карти соціально-економічної реінтеграції ветеранів, що відповідає сучасним викликам безпекоорієнтованого та інклюзивного розвитку України. **Ключові слова:** реінтеграція; адаптація; безпекоорієнтований та інклюзивний підхід; фінансова грамотність; цифрова грамотність.*

The study highlights the issue of financial and digital inclusion of veterans as a foundation for strengthening their socio-economic security. It is argued that the formation of a new economic model based on inclusivity, openness, and barrier-free access is a pressing concern for many countries around the world, including Ukraine. The effective functioning of the Ukrainian economy amid war and successful post-war recovery will directly depend on the reintegration of veterans, who represent a significant part of the population, into the socio-economic life of communities. The development of financial and digital inclusion creates opportunities for enhancing professional competencies and self-realization of veterans, thus underscoring the relevance of this research. Through the structuring of the conceptual and categorical framework, the necessity of distinguishing between the definitions of financial literacy and digital literacy has been established, as these terms are often conflated in scholarly works. At the same time, it is advisable to consider their shared focus on addressing social inequality and creating opportunities for the effective integration of vulnerable population groups into societal and economic life, aimed at ensuring a synergistic effect in developing veterans' reintegration strategies. Based on an analysis of veterans' survey results, key problems related to their socio-economic reintegration have been identified, including the lack of necessary knowledge and skills for employment, as well as low awareness of existing state training and retraining programs for veterans. The study of global experiences in successfully implementing initiatives to support veterans has outlined priority areas for the development of financial and digital inclusion for veterans in Ukraine. First and foremost, it is proposed to modernize the current model of information interaction with veterans and military personnel based on principles of barrier-free access and openness. This will enable veterans to actively participate in shaping information policies and services tailored to their needs. Engaging veterans in policy development can lead to the creation of more sensitive and relevant initiatives. A promising direction for further research is the formulation of a roadmap for the socio-economic reintegration of veterans that meets the contemporary challenges of security-oriented and inclusive development in Ukraine.

Key words: *reintegration; adaptation; security-oriented and inclusive approach; financial literacy; digital literacy.*

ВСТУП

В умовах поглиблення геополітичних криз, коли на кордонах Європи відбуваються відкриті конфлікти питання соціальної стабільності та економічної безпеки мають бути в центрі будь-яких напрямів європейської політики. Ця теза є ключовою у звіті Європейської комісії за 2023 рік «Сталість і добробут у центрі відкритої стратегічної автономії Європи». Формування нової економічної моделі, орієнтованої на сталий та інклюзивний добробут передбачає необхідність підвищення рівня цифрової та фінансової грамотності на засадах інклюзивності, відкритості, безбар'єрності. Суспільство може досягти стійкого економічного розвитку лише за умов, коли його громадяни володіють необхідними фінансовими знаннями та навичками, здатні приймати обґрунтовані та відповідальні рішення у фінансовій сфері, мають достатній рівень цифрових компетентностей і можуть ефективно управляти власними ресурсами для досягнення добробуту. Фінансово свідоме суспільство з високим рівнем цифрової обізнаності є одним з найважливіших факторів зменшення масштабів бідності, підвищення добробуту та зміцнення економічної стійкості країни.

В Україні загострення соціально-економічних проблем є наслідком військової агресії РФ. Найбільш вразливою категорією населення в цьому аспекті стали ветерани. Тисячі українських військових отримали бойові травми. Різке зростання в Україні людей з інвалідністю, складним психоемоційним станом є безпрецедентним викликом для сучасного суспільства. Правомірно стверджувати, що саме ця частина населення відіграватиме важливу роль у формуванні повоєнної української економіки. В цьому аспекті

надзвичайно важливою є успішна інтеграція ветеранів до соціального та економічного життя у громаді, задля можливостей самореалізації та професійного розвитку. Розвиток фінансової та цифрової інклюзії ветеранів є базисом для розвитку інклюзивної, прогресивної цифрової економіки повоєнної України, основоположним принципом якої має стати «рівні можливості для всіх», та для зміцнення соціально-економічної безпеки країни.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Питання фінансової та цифрової інклюзії перебувають в полі дослідження як науковців, так і міжнародних організацій. Так, Міжнародний валютний фонд (International Monetary Fund) систематично проводить статистичні дослідження розвитку цифрових фінансових технологій, їх впливу на фінансову доступність та зростання фінансової грамотності. Аналітики МВФ для оцінювання рівня фінансової інклюзивності зазвичай застосовують частку дорослих, які мають рахунок у офіційній фінансовій установі, втім також використовують для вимірювання такі параметри, як доступ до фінансових послуг; використання фінансових послуг; якість продукції та надання послуг [1]. Група Світового Банку (World Bank Group) здійснює раз на три роки моніторинг фінансової доступності та сформувала (на основі репрезентативних опитувань близько 130 тис. осіб у понад 120 країнах) найповнішу у світі базу даних Global Findex [2], що містить показники фінансового здоров'я та стійкості. Міжнародний союз електрозв'язку (International Telecommunication Union) також досліджує проблематику розвитку цифрових фінансових послуг для стимулювання фінансової інклюзії [3]. Консультативна група допомоги бідним (CGAP)

спільно зі Світовим банком проводить в звітній документації демонструє, як відповідальна цифрова фінансова доступність створює основу для інклюзивних економік, що розвиваються [4]. У дослідженнях наводяться приклади та доводиться теза про те, що цифрова фінансова інклюзія є не лише основою економічного зростання, а й інструментом досягнення Цілей сталого розвитку – подолання бідності, досягнення гендерної рівності (зокрема, фінансової рівності) тощо.

Актуальність питання фінансової інклюзії доведена в роботі [5]. Дослідження автора зосереджене на узагальненні наукових праць щодо фінансової інклюзії, з акцентом на розвиток фінансової доступності та поширення цифрових фінансових інновацій, їх значення у модернізації фінансової системи. У дослідженні нового ландшафту цифрової грамотності [6] доведено нерівномірність навичок цифрової грамотності працівників США та окреслені можливості інвестування в розвиток цифрових навичок у рамках інклюзивного економічного відновлення. Авторами роботи [7] доведено зв'язок між цифровим відчуженням та бідністю. Цифрова інклюзія визначається як базис для підвищення добробуту населення. На думку науковців [8], розвиток цифрової інклюзії має ґрунтуватися на п'яти основних принципах (серед яких, використання зрозумілих цифрових інструментів, виділення часу для адаптації та ін.), дотримання яких дозволить забезпечити цифрову доступність для кожного.

Українські науковці також активно досліджують питання фінансової та цифрової інклюзії. Так, Г. Давиденко [9] визначає цифрову інклюзію громадян основою для формування громадянського суспільства та акцентує увагу на значенні цифрової інклюзії для людей з інвалідністю. У роботі О. Криклій [10] обґрунтовано, що цифрова інклюзія є одним із основних факторів формування інформаційної безпеки країни. Доведено, що інформаційні загрози комунікативного характеру можна знизити шляхом підвищення рівня освіченості населення. Авторами дослідження [11] доведено зв'язок між рівнем фінансової грамотності, фінансовою інклюзією та фінансовим добробутом стало рушієм пошуку. В. Корнівською проведено ґрунтовний аналіз впровадження цифрової фінансової інклюзії у національних та глобальній економіках, визначено роль світових фінансових інституцій у цих процесах [12]. Увага у дослідженні зацентрована на впливі фінансової інклюзії на подолання бідності та вирішенні проблем нерівності у суспільстві.

Враховуючи ґрунтовність наявних напрацювань, недостатньо дослідженим залишається питання фінансової та цифрової інклюзії ветеранів в Україні, напрямів розвитку державних і приватних ініціатив в цьому напрямі.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою є дослідження розвитку фінансової та цифрової інклюзії ветеранів в Україні в аспекті зміцнення соціально-економічної безпеки країни. Досягнення поставленої мети передбачає реалізацію наступних завдань: структурування понятійно-категорійного базису досліджуваної проблематики; виокремлення основних проблем соціально-економічної реінтеграції ветеран на основі аналізу результатів опитування; дослідження світового досвіду підвищення фінансової та цифрової грамотності ветеранів; обґрунтування пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку фінансової та цифрової інклюзії ветеранів в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження було використано різноманітні методи, що дають змогу глибше зрозуміти проблематику фінансової та цифрової інклюзії ветеранів. Застосування методу критичного аналізу дозволило оцінити існуючі концепції та підходи до інклюзії, виявити їхні переваги та недоліки, а також обґрунтувати необхідність відокремленого розгляду фінансової та цифрової інклюзії. Метод систематизації використовувався для структурування понятійно-категорійного апарату, що уможливило чітко визначення термінів і концепцій, пов'язаних із досліджуваною проблематикою. Метод економіко-статистичного аналізу був застосований при аналізі результатів опитування ветеранів в контексті обґрунтування ключових проблем їх соціально-економічної реінтеграції. Застосування методу порівняння та аналізу первинних даних дозволило провести дослідження успішних світових практик фінансової та цифрової інклюзії ветеранів, зробити висновки і розробити практичні рекомендації щодо їх використання в українських реаліях. Інтеграція зазначених методів забезпечила комплексний підхід до дослідження, сприяючи отриманню достовірних результатів та формуванню практичних рекомендацій для підвищення ефективності фінансової та цифрової інклюзії ветеранів в Україні в аспекті зміцнення соціально-економічної безпеки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Аналіз вітчизняних та зарубіжних наукових напрацювань дозволив виявити певну специфіку у понятійно-категорійному апараті досліджуваної проблематики. Так, у зарубіжних наукових працях часто використовують термін «цифрова фінансова інклюзія» (digital financial inclusion). Це поняття охоплює інтеграцію цифрових технологій у фінансовий сектор для забезпечення доступу до фінансових послуг через цифрові платформи, що особливо важливо для малозабезпечених або незахищених верств населення. Цифрова фінансова інклюзія сприяє розширен-

ню доступу до таких послуг, як мобільний банкінг, електронні платежі, онлайн-кредитування та інші фінансові інструменти.

У дослідження українських вчених застосовують дефініції «фінансова інклюзія» та «цифрова інклюзія». Фінансова інклюзія розглядається як процес забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх верств населення, включаючи соціально вразливі групи, з метою підвищення рівня їхнього добробуту та соціально-економічної безпеки. У працях українських науковців наголошується на тому, що фінансова інклюзія є важливим фактором соціально-економічного розвитку, оскільки вона сприяє зниженню бідності та стимулює економічне зростання. Дослідження фінансової інклюзії передбачає вивчення, в тому числі, проблематики формування сприятливих умов для розширення доступу до фінансових послуг, підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Цифрова інклюзія, згідно з поглядами українських науковців, являє собою процес забезпечення рівного доступу до інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для всіх громадян, незалежно від їхнього соціально-економічного стану, місця проживання чи вікових категорій. Основна мета цифрової інклюзії полягає у створенні умов для рівноправної участі в цифровій економіці та суспільстві, що є особливо важливим у контексті цифрової трансформації. Цифрова інклюзія включає забезпечення доступу до інтернету та цифрових технологій у всіх регіонах країни, зокрема в сільській місцевості та віддалених районах; підвищення рівня цифрової грамотності населення для успішної інтеграції цифрових інструментів у щоденне та професійне життя; гарантування безпеки та захисту персональних даних у цифровому середовищі; розвиток державної політики та інвестицій в цифрову інфраструктуру, які сприяють загальному цифровому розвитку.

Критичний аналіз і порівняння концепцій цифрової та фінансової інклюзії дозволяє дійти висновку, що їх поєднання в одне поняття не є виправданим. Основна причина полягає в тому, що цифрова інклюзія має значно ширший обсяг і охоплює різні аспекти життя суспільства, не обмежуючись лише фінансовим сектором.

Цифрова інклюзія стосується доступу до інформаційно-комунікаційних технологій, інтернету та цифрових платформ для участі у різних сферах діяльності, включаючи освіту, охорону здоров'я, урядові послуги, роботу та соціальну взаємодію. Вона націлена на зменшення цифрового розриву і створення умов для рівного доступу до можливостей, які надають цифрові технології.

Фінансова інклюзія, в свою чергу, зосереджується виключно на доступі до фінансових послуг

(банкінг, кредитування, страхування, інвестиції тощо) для широкого кола населення, особливо тих, хто традиційно не має до них доступу.

Поєднання цих понять у єдине зменшує гнучкість у їхньому трактуванні та може призвести до обмеженого розуміння як фінансової, так і цифрової інклюзії. Хоча цифрові технології активно застосовуються у фінансовому секторі (цифрові фінансові послуги), цифрова інклюзія охоплює набагато ширший контекст, і її вплив виходить за межі фінансів. Тому доцільніше розглядати ці концепції окремо, хоча і визнавати їх взаємодію та спільний внесок у розвиток суспільства.

Водночас концепції фінансової та цифрової інклюзії мають на меті подолання соціальної нерівності, створюючи можливості для ефективної інтеграції в суспільне та економічне життя вразливих груп населення. В сучасних умовах в Україні саме ветерани російсько-української війни часто стикаються з низкою соціальних, психологічних та економічних проблем, які ставлять їх у становище вразливої групи. Успішна реінтеграція ветеранів у суспільне життя є важливим фактором для зміцнення соціально-економічної безпеки України, і цей процес вимагає активних заходів у сфері розвитку фінансової та цифрової інклюзії.

Ветерани війни в Україні, відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», розділені на кілька категорій та підкатегорій і включають, крім безпосередньо учасників бойових дій, також членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни [13]. Станом на кінець липня 2024 року в Україні зареєстровано 1,3 млн ветеранів – учасників бойових дій [14]. Динаміка кількості цієї категорії ветеранів наведена на рисунку 1.

Враховуючи активну фазу війни, кількість учасників бойових дій постійно зростає, що підтверджує лінія тренду. Це створює серйозні виклики для держави у контексті необхідності реалізації прав ветеранів, забезпечення відповідних пільг та державних послуг. Розвиток фінансової та цифрової інклюзії допоможе знизити ризики соціальної ізоляції ветеранів, зменшити рівень безробіття та фінансової нестабільності серед ветеранів, підвищуючи їхній внесок у відновлення та розвиток країни після війни.

Дослідження, що проводяться Українським ветеранським фондом, хоча не є репрезентативними [17], втім дозволяють визначити актуальні соціально-економічні потреби ветеранів. Дані опитування, проведеного з 15 по 25 січня 2024 року, підтверджують важливість фінансової та цифрової інклюзії для розвитку професійних компетентностей ветеранів з метою їх адаптації соціально-економічного життя (рис. 2).

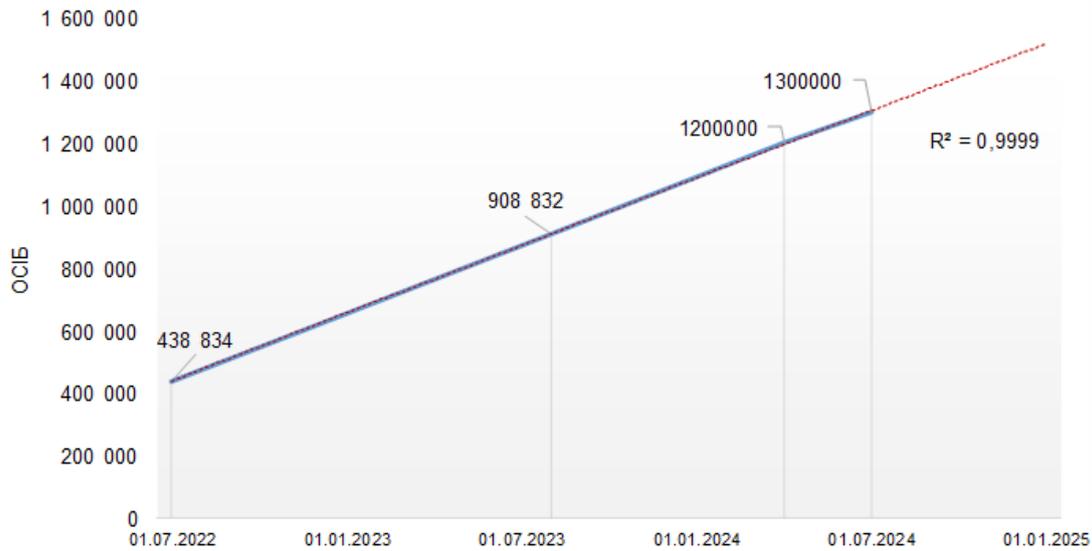

Рис. 1. Динаміка кількості ветеранів (учасників бойових дій) в Україні

Джерело: побудовано авторами за [14, 15, 16]

Чи хотіли б ви зайнятися власною справою, підприємництвом?

Рис. 2. Результати опитування ветеранів щодо бажання зайнятися власною справою, підприємництвом, % респондентів

Джерело: побудовано авторами за [17]

Так, 50,14% респондентів із числа ветеранів, які на момент дослідження не перебували на службі в Силах оборони України, дали ствердну відповідь щодо бажання зайнятися власною справою. Прагнення ветеранів реалізувати професійний потенціал для власного добробуту та економічного розвитку держави вимагає створення безбар'єрного середовища. У цьому контексті найбільш важливими є питання перекваліфікації, підвищення фінансової та цифрової грамотності [18].

В цілому, результати проведеного опитування демонструють актуальність проблеми адаптації ветеранів та діючих військовослужбовців до цивільного життя після служби. Значна частина респондентів (42,28%) висловлює занепокоєння щодо відсутності необхідних знань та навичок для працевлаштування. Також привертає увагу

те, що більшість опитаних (67,79%) не поінформовані про існуючі державні програми навчання та перекваліфікації для ветеранів, що вказує на недостатню комунікацію щодо цих ініціатив.

Особливо важливо врахувати високий відсоток ветеранів, які перебувають у стані безробіття (30,95%). Це підкреслює необхідність розвитку фінансової та цифрової інклюзії, що сприятиме не тільки підвищенню рівня зайнятості серед ветеранів, але й загальному зміцненню економіки завдяки їхньому інтегруванню у ринок праці.

Підвищення фінансової та цифрової грамотності ветеранів шляхом координації зусиль освітніх закладів, бізнесу та держави дозволить їм ефективно адаптуватися до сучасного цифрового ландшафту національної економіки та зміцнити соціально-економічну безпеку. У цьому контексті доцільно вивчити позитивний світовий

досвід та адаптувати його до умов України. Так, У США функціонує низка ініціатив, орієнтованих на розвиток цифрових і фінансових навичок у ветеранів. Зокрема, програма VET TEC (Veteran Employment Through Technology Education Courses) [19] надає можливість отримання ветеранам професійних компетентностей у галузі інформаційних технологій, що підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці. Програма Operation HOPE [20] спрямована на отримання ветеранами знань та навичок у сфері фінансового планування та підприємництва, що сприяє підвищенню рівня їх економічної самостійності. Дослідження показують, що такі програми сприяють успішній адаптації ветеранів у цивільній економіці, особливо в умовах зростаючого попиту на цифрові навички у сучасній економіці

У Великій Британії також розроблено кілька програм, спрямованих на підвищення фінансової та цифрової грамотності ветеранів. Зокрема, організація X-Forces Enterprise забезпечує тренінги з підприємництва, фінансового менеджменту та застосування сучасних технологій для розвитку бізнесу. Це сприяє як підвищенню рівня зайнятості серед ветеранів, так і створенню нових робочих місць завдяки їхній участі в бізнесі. Фокус X-Forces Enterprise на підтримці бізнес-прагнень в спільноті збройних сил. Ветерани, звільнені зі служби, резервісти, члени їх сімей та курсанти мають право на безкоштовний доступ до послуг [21]. Слід звернути увагу на програму SkillForce, яка фокусується на розвитку цифрових навичок, що є ключовими для адаптації до сучасного ринку праці [22].

Програма Military to Civilian Transition (MCT) є ключовою ініціативою Збройних сил Канади, спрямованою на підтримку військовослужбовців у плавному переході до цивільного життя [23]. Програма пропонує курси з фінансової та цифрової грамотності. Це забезпечує ветеранам можливість ефективно інтегруватися у цивільну структуру, включаючи приватний і державний сектори економіки.

В Україні також запроваджені ініціативи з підтримки фінансової та цифрової інклюзії ветеранів. Втім, згідно з результатами опитування [17] актуальним залишається питання недостатнього поширення інформації про вже розроблені державні програми. Виникає необхідність модернізації поточної моделі інформаційної взаємодії з ветеранами та військовослужбовцями на засадах безбар'єрності та відкритості. Розширення інклюзивної складової в процесі взаємодії по-

лягає не тільки в забезпеченні рівного доступу до інформації, але й у розвитку механізмів зворотного зв'язку. Це дозволить ветеранам брати активну участь у формуванні інформаційних політик та сервісів, орієнтованих на їхні потреби.

ДИСКУСІЯ ТА ВИСНОВКИ

Проведене порівняння таксономії понять фінансової і цифрової інклюзії, дозволив встановити досить поширене у наукових працях їх об'єднання. Критичний аналіз концепцій фінансової та цифрової інклюзії дав можливість обґрунтувати недоцільність такого поєднання, що призводить до звуження розуміння як цифрової, так і фінансової інклюзії. Кожна з них має власну специфіку, цілі та методи впровадження, тому їх слід розглядати як окремі явища, що доповнюють одне одного, але не є взаємозамінними. Інтеграція цих двох концепцій стає ключовим елементом у створенні умов для успішної реінтеграції ветеранів, зміцнення соціальної згуртованості та економічної безпеки країни.

У дослідженні актуалізовано питання фінансової та цифрової інклюзії ветеранів у контексті їх успішної інтеграції в соціально-економічне життя та зміцнення соціально-економічної безпеки в умовах викликів і загроз воєнного стану. На основі статистичного аналізу проведено оброблення результатів опитування, проведеного Українським ветеранським фондом, та доведено першочерговість окресленої проблематики для адаптації ветеранів до цивільного життя. Цифрова інклюзія відкриває можливості для отримання нових професійних навичок, самореалізації через опанування сучасних цифрових технологій. Фінансова інклюзія, своєю чергою, сприяє доступу до фінансових ресурсів і ефективного управління ними. Це сприяє розвитку підприємницьких ініціатив та дозволяє ветеранам покращити фінансовий стан і забезпечити економічну стабільність.

Проведений аналіз світового досвіду щодо реалізації ініціатив з підтримки фінансової та цифрової інклюзії ветеранів. Запропоновано модернізувати поточну модель інформаційної взаємодії з ветеранами та військовослужбовцями на засадах безбар'єрності та відкритості.

Подальших досліджень потребує ідентифікація загроз і ризиків, що супроводжують процес реінтеграції ветеранів в умовах повномасштабного вторгнення. Перспективним напрямом також є розроблення дорожньої карти соціально-економічної реінтеграції ветеранів, що адаптована до умов України і відповідає сучасним викликам безпекоорієнтованого та інклюзивного розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Cevik, S. (2024). Promise (Un)kept? Fintech and Financial Inclusion. IMF Working Papers, 131. International Monetary Fund. DOI: <https://doi.org/10.5089/9798400279195.001>
2. Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D., & Ansar, S. (2022). The Global Findex Database 2021: Financial inclusion, digital payments, and resilience in the age of COVID-19. World Bank Publications. Retrieved from <https://>

documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099818107072234182/idu06a834fe908933040670a6560f44e3f4d35b7

3. Digital financial services: Regulating for financial inclusion. An ICT perspective. Retrieved from https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/pref/D-PREF-BB.REG_OUT02-2016-PDF-E.pdf

4. CGAP. Igniting SDG Progress Through Digital Financial Inclusion (2023 edition). Retrieved from <https://www.cgap.org/research/publication/igniting-sdg-progress-through-digital-financial-inclusion-2023-edition>

5. Beck, T. (2020). Fintech and Financial Inclusion: Opportunities and Pitfalls, ADBI Working Paper Series No. 1165 (Tokyo: Asian Development Bank Institute). Retrieved from <https://www.adb.org/publications/fintech-financial-inclusion-opportunities-pitfalls>

6. Bergson-Shilcock, A. (2020). The New Landscape of Digital Literacy: How Workers' Uneven Digital Skills Affect Economic Mobility and Business Competitiveness, and What Policymakers Can Do about It. National Skills Coalition. Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=ED607391>

7. Holmes, H., & Burgess, G. (2022). Digital exclusion and poverty in the UK: How structural inequality shapes experiences of getting online. *Digital Geography and Society*, 3, 100041. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.diggeo.2022.100041>

8. Yokoi, T., Obwegeser, N., & Beretta, M. (2021). How digital inclusion can help solve grand challenges. *MIT Sloan Management Review*, 62(4), 1-5. Retrieved from <https://sloanreview.mit.edu/article/how-digital-inclusion-can-help-solve-grand-challenges/>

9. Davydenko, H. (2023). Tsyfrova inkluziia ta dostupnist: sotsialna didzhytalizatsiia: monohrafiia [Digital inclusion and accessibility: social digitalization. Monograf]. Vinnytsia: TVORY. DOI: <https://doi.org/10.58521/978-617-552-348-3-2023-236> [in Ukrainian].

10. Kryklii, O.A. (2022). Kontseptsiia tsyvrovoi inkluzii. Sutnist, faktory, elementy [The concept of digital inclusion. Essence, factors, elements]. *Economic horizons - Ekonomichni horyzonty*, 3 (21), 62-71. DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(21\).2022.263631](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(21).2022.263631) [in Ukrainian].

11. Tereshchenko, H. M., Sheludko, N. M., Versal, N. I., & Shapoval, Yu. I. (2021). Pidvyshchennia finansovoi hramotnosti i finansovoi inkluzii domohospodarstv u konteksti rozvytku nebankivskoho sehmenta finansovoho sektoru [Improving financial literacy and financial inclusion of households in the context of the development of the non-banking segment of the financial sector]. *Osvitnia analityka Ukrainy - Educational analytics of Ukraine*, 5 (16), 33-50. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2021-5-32-50> [in Ukrainian].

12. Kornivska, V.O. (2020). Instytutysiini ryzyky finansovoi inkluzii. [Institutional risks of financial inclusion]. *Ekonomichna teoriia - Economic theory*, 4, 45-64. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2020.04.045> [in Ukrainian].

13. Zakon Ukrainy «Pro status veteraniv viiny, harantii yikh sotsialnoho zakhystu» vid 22 zhovtnia 1993 r. № 3551-XII [The Law of Ukraine "On the Status of War Veterans, Guarantees of Their Social Protection" of October 22, 1993, No. 3551-XII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 1993, 45, st. 425. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> [in Ukrainian].

14. Chernovol, K. (2024). V Ukraini zaraz 1 milion 300 tysiach veteraniv: yak yikh pidtrymuie derzhava [There are now 1 million 300 thousand veterans in Ukraine: how the state supports them]. *Informatsiine ahentstvo UNIAN. www.unian.ua*. Retrieved from <https://www.unian.ua/society/v-ukrajini-zaraz-1-milyon-300-tisyach-veteraniv-yak-jih-pidtrimuye-derzhava-12708381.html> [in Ukrainian].

15. Analychna informatsiia za danymy Ministerstva u spravakh veteraniv Ukrainy [Analytical information based on data from the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine] (2024). Retrieved from <https://data.mva.gov.ua/> [in Ukrainian].

16. Portret veterana rosiisko-ukrainskoi viiny 2014 - 2022 rr. [Portrait of a veteran of the Russian-Ukrainian war of 2014-2022]. Retrieved from https://veteranfund.com.ua/analitics/portret_veterana/ [in Ukrainian].

17. Ukrainskyi veteranskyi fond Ministerstva u spravakh veteraniv. Aktualni potreby ta bachennia mozhlyvostei dlia kariernoho i profesiinoho zrostannia veteraniv. Onlain-opytuvannia sered veteraniv ta diiuchykh viiskovosluzhbovtziv [Ukrainian Veterans Fund of the Ministry of Veterans Affairs. Current needs and vision of career and professional development opportunities for veterans. Online survey among veterans and active military personnel] (2024). Retrieved from <https://veteranfund.com.ua/analitics/aktualni-potreby-ta-bachennia-mozhlyvostey-dlia-kar-iernoho-i-profesiynoho-zrostannia-veteraniv/> [in Ukrainian].

18. Yegorycheva, S., & Lakhizha, M. (2024). Reintehratsiia veteraniv viiny v Ukraini: upravliniski ta ekonomichni aspekty. [Reintegration of war veterans in Ukraine: administrative and economic aspects]. *Rozvytok Mista - City Development*, 2 (02), 55-62. DOI: <https://doi.org/10.32782/city-development.2024.2-7> [in Ukrainian].

19. U.S. Government Accountability Office. Veterans Employment: Promising VA Technology Education Pilot Would Benefit from Better Outcome Measures and Plans for Improvement (2024). Retrieved from <https://www.gao.gov/products/gao-23-105343>

20. Operation HOPE - Accelerating Financial Opportunity for All (2024). Retrieved from <https://operationhope.org/programs/small-business-development/>

21. X-Forces Enterprise (2024). Retrieved from <https://x-forces.com/>

22. SkillForce (2024). Retrieved from <http://skillforcetech.com/>

23. Military Transition Engagement & Partnerships (MTEP) (2024). Retrieved from <https://www.canada.ca/en/department-national-defence/services/benefits-military/transition/mtep.html>